

Miąso, Józef

"Die historische Pädagogik in Europa und den USA". T. 1, 2, Manfred Heinemann, Stuttgart 1979, 1985 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 30, 232-234

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zrozumieniu, poprawnej wszakże, interpretacji rozpatrywanych faktów. Jednakże walory pracy podnosi w pełni zakończenie, które nie tylko stanowi syntezę wywodów autora zawartych w poszczególnych rozdziałach, ale daje też dojrzałą i przemyślaną odpowiedź na temat rekonstrukcji genezy i rozwoju teleologii wychowania jako nauki o celach i ideałach wychowania w Polsce Ludowej.

Książka F. W. Araszkiewiczza spełnia zapotrzebowanie społeczne. Ze względu

na duże wartości poznawcze i dydaktyczne wzbudzi ona niewątpliwie zainteresowanie profesjonalistów nauk pedagogicznych, nauczycieli oraz organizatorów szkolnictwa. Żałować należy jednak, że praca ukazała się zaledwie w nakładzie 1500 egzemplarzy i pozbawiona jest indeksu, co nie ułatwia jej należytego wykorzystania.

Henryk Porożyński

DIE HISTORISCHE PÄDAGOGIK IN EUROPA UND DEN USA. Herausgegeben von Manfred Heinemann, Stuttgart, Clett-Cotta, t. I, 1979, 289 s., t. II, 1985, 263 s.

Z inicjatywy Komisji Historycznej zachodnioniemieckiego Towarzystwa Pedagogicznego powstała dwutomowa publikacja obrazująca stan aktualny, dorobek i perspektywy historii oświaty i wychowania w wybranych krajach europejskich oraz w Stanach Zjednoczonych. Żałować wypada, że w tym pożytecznym wydawnictwie nie znalazły się informacje o badaniach prowadzonych w innych krajach europejskich, takich jak: Bułgaria, Rumunia, Grecja czy Jugosławia. Jugosłowiańscy historycy mają przecież dość bogaty dorobek. Łącznie w dwóch tomach prezentowanego wydawnictwa znalazły się opracowania pochodzące z dwudziestu krajów. Spośród krajów socjalistycznych reprezentowane są: Związek Radziecki, Polska, Czechosłowacja, Niemiecka Republika Demokratyczna i Węgry.

Autorami poszczególnych opracowań są przeważnie zawodowi historycy wychowania. W dwudziestu rozdziałach pomieszczono informacje o rozwoju badań w zakresie historii wychowania po 1945 r., o głównych kierunkach badań, w niektórych przypadkach również o nowszych koncepcjach metodologicznych. Wszystkie rozdziały zawierają wykaz ważniejszych pozycji bibliograficznych. Kryteria tego doboru nie zawsze są jednak jasne. Jedni autorzy ograniczyli się do pozycji książkowych, inni włączyli do wykazu również artykuły. Zestawienia bibliograficzne mogą się okazać cenne

dla badaczy, mimo iż redaktor nie zadbął o nadanie im jednolitej formy. Tylko w dwóch rozdziałach znajdujemy obok tytułów oryginalnych ich przekład na język niemiecki. Są to rozdziały dotyczące Związku Radzieckiego i Polski. Autorką pierwszego jest Kadria I. Salimowa z Moskwy, o Polsce pisał Stefan Wołoszyn. Dość bogaty zestaw literatury czeskiej i słowackiej został sporządzony tylko w językach oryginałów. Jeszcze gorzej wypada pod tym względem rozdział węgierski, pióra Ottona Vaga. Zestaw bibliograficzny w języku węgierskim nie spełni przecież oczekiwanej funkcji informacyjnej.

Nie pretendując do omówienia bogatej treści tej publikacji, ograniczymy się do kilku uwag generalnych, które się nawiązują przy jej lekturze. Po pierwsze, rozwój badań w dziedzinie historii wychowania osiągnął w wielu krajach swój punkt szczytowy w latach siedemdziesiątych. Było to konsekwencją rozbudowy szkolnictwa wyższego w krajach Zachodniej Europy i masowego kształcenia nauczycieli w wyższych uczelniach. W wyniku tego procesu powstały liczne katedry pedagogiki i historii wychowania. Historia wychowania jako dyscyplina naukowa mogła się rozwijać w skali światowej głównie w obrębie szkół wyższych kształcących nauczycieli, gdyż tylko tam stanowiła przedmiot wykładu. Jedyne w bardzo nielicznych krajach znalazła ona dodatkowe, instytucjonalne

oparcie w instytutach badawczych rozwijających nauki pedagogiczne. Należą do nich Związek Radziecki, Polska, Niemiecka Republika Demokratyczna, Czechosłowacja i Francja.

Ważną rolę w stymulowaniu i planowaniu badań zespołowych odgrywają w krajach zachodnich specjalistyczne towarzystwa naukowe, grupujące historyków wychowania, zarówno uniwersyteckich profesjonalistów, jak i nauczycieli szkół średnich. Towarzystwa historyków wychowania działają m.in. w W. Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Republice Federalnej Niemiec (Komisja Historyczna Towarzystwa Pedagogicznego), we Włoszech, Hiszpanii, Szwecji i innych krajach. Badania są finansowane nie tylko przez uczelnie, lecz i przez znane fundacje, jak np. Fundacja Forda w USA czy Fundacje Boscha, Volkswagena i inne w RFN. Wraz z rozwojem towarzystw i poszerzania się zakresu badań pojawiać się zaczęły w ostatnim dziesięcioleciu nowe czasopisma specjalistyczne, m.in. we Francji, Włoszech, Hiszpanii.

Omawiane wydawnictwo wskazuje, że historia wychowania jest uprawiana na szerszą skalę tylko w krajach, które posiadają w tej dziedzinie dłuższe tradycje. Należą do nich W. Brytania, Stany Zjednoczone, Francja, RFN, Polska i NRD. W kilku krajach dyscyplina ta znajduje się dopiero w stadium początkowym. W krajach posiadających dłuższe tradycje uprawiania tej dyscypliny historia myśli pedagogicznej stanowi margines zainteresowań naukowych, w innych natomiast jest ona tematem dominującym. Lektura poszczególnych rozdziałów nasuwa jeszcze inne spostrzeżenia. W krajach, w których historia wychowania posiada ustaloną pozycję wśród innych dyscyplin humanistycznych, od wielu lat toczą się namiętne spory na temat jej metodologicznych podstaw i innowacji badawczych. Dominują w tym względzie Stany Zjednoczone, Francja i W. Brytania. Ostatnio daje się zauważyć poszukiwanie nowych dróg i nowych metod badawczych również w Republice Federalnej

Niemiec. Jest rzeczą uderzającą, że niektórzy autorzy rozdziałów w ogóle nie dostrzegają tej problematyki. Dotyczy to zwłaszcza tych krajów, w których historia wychowania znajduje się jeszcze w stadium „przednaukowym”. W USA, W. Brytanii i Francji podejmuje się od wielu lat badania ukazujące wzajemne związki oświaty i społeczeństwa. Cechuje te badania podejście socjologiczne. Stosowane są na dość szeroką skalę metody kwantytatywne, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych i Francji. Píše o tym w sposób interesujący Sol Cohen (t. I, s. 255—285). Równie cenne są informacje zawarte w rozdziale poświęconym Francji. Jego autor (Victor Karady), socjolog i zarazem historyk, eksponuje dorobek francuski, akcentując przede wszystkim osiągnięcia grupy historyków związanych z tzw. szkołą naukową Annales. Objęły one m.in. badania struktur społecznych i roli szkoły w promowaniu mobilności społecznej, mentalność, rodzinę itp. James Lynch zauważa wprawdzie problemy teoretyczne oraz nowe metody badawcze, ale nie ilustruje ich konkretnymi przykładami. W kilku krajach zachodnich zauważyć można wyraźne wpływy marksistowskiej orientacji metodologicznej (W. Brytania, Włochy, Hiszpania).

Inne spostrzeżenie dotyczy niepokojącego zawężania się historii wychowania do czasów nowożytnych i najnowszych. W zasadzie historycy wychowania zajmują się okresem dzielącym czasy Oświecenia od pierwszej wojny światowej. Tylko w krajach socjalistycznych uprawia się w szerszym zakresie badania nad XX w. Z kręgu tradycyjnych zainteresowań historyków oświaty znikają też dzieje uniwersytetów, które stają się domeną historyków ogólnych. Tak więc historia oświaty znajduje się niejako na rozdrożu: z jednej strony stara się poszerzyć swoje pole badawcze o różne działy historii kultury, a z drugiej zawęży to pole tak w sensie chronologicznym, jak i tematycznym. We wszystkich niemal krajach historia oświaty uprawiana jest zarówno przez badaczy z pedagogicznym wykształceniem,

jak i przez historyków. Wydaje się, że czasy sporów na temat wartości pedagogicznego bądź czysto historycznego podejścia należą już do przeszłości. Nie oznacza to jednak, że historia wychowania stała się dyscypliną uniwersalną i jednolitą. I w tym zakresie stoi ona na rozdrożu. Rozluźniając swoje związki z naukami pedagogicznymi i poszukując przymierza z historią polityczną, socjologią i historią społeczną, nie stała się przez to w pełni samodzielną dyscypliną historyczną.

Die historische Pädagogik in Europa und den USA zawiera tylko informacje, często nawet suche sprawozdania, ale z nich właśnie wyłaniają się wnioski i

sposrożeń sformułowane w niniejszej recenzji. Szkoda, że redakcja nie miała jasnej koncepcji tego pożytecznego przecież wydawnictwa i nie zasugerowała jej wszystkim autorom. Mimo tego niedociągnięcia omawiana publikacja, pierwsza tego rodzaju w świecie, ma przecież sporą wartość. Daje informacje o organizacji badań, tematyce badawczej, a w niektórych wypadkach i o problematyce metodologicznej i warsztatowej. Wykazy bibliograficzne, chociaż sporządzane wedle różnych wzorów w różnych rozdziałach, podnoszą walory publikacji.

Józef Miąso

„ACTA COMENIANA. REVUE INTERNATIONALE DES ETUDES COMENIOLOGIQUES”, 6. ARCHIV PRO BĀDĀNI O ŽIVOTĚ A DĪLE JANA AMOSA KOMENSKĚHO, XXX. Academia nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1985

Trzydziesty tom czasopisma komeniologicznego, ukazującego się od roku 1969 pod zmienionym tytułem „Acta Comeniana. Revue Internationale des Etudes Comeniologiques”, skłania nie tylko do okolicznościowej (jubileuszowej) refleksji, ale również bliższego zainteresowania polskich historyków oświaty tym czasopismem, zwłaszcza że rozszerza ono coraz bardziej problematykę o zagadnienia edukacji i kultury epoki, w której żył Komeński, i epok następných.

Pismo ongiś otwierało swe łamy przede wszystkim dla prac bibliograficznych, materiałowych i przyczynkowych dotyczących ściśle życia i twórczości Komeńskiego. Obecnie krąg tematyki znacznie się powiększył i obejmuje również studia filozoficzne, historyczne i literackie związane z samymi dziełami Komeńskiego i ich recepcją.

Zaslugi „Acta Comeniana” dla wiedzy o samym Komeńskim oraz ludziach i sprawach z nim związanych są bardzo duże. Ogłoszono tam setki prac najlepszych znawców przedmiotu z Czechosłowacji i innych krajów. Wystarczy spojrzeć na bibliografię komeniologiczną, aby zauważyć, jak znaczne miejsce zaj-

mowały tam właśnie „Acta Comeniana”. Z polskich badaczy twórczości Komeńskiego na tych łamach drukował trzy rozprawy w roku 1958 i 1959 Łukasz Kurdybacha. Dotyczyły one działalności szkoły Komeńskiego w Lesznie oraz stosunku Komeńskiego do współczesnych mu europejskich idei politycznych i kulturalnych.

Obecnie czasopismo należy do grupy periodyków wydawanych przez Czechosłowacką Akademię Nauk i reprezentuje zarówno pod względem merytorycznym, jak i edytorskim najwyższy poziom. Każdy tom obejmuje zazwyczaj około 250 stron i zawiera: dział rozpraw, materiałów, kronikę oraz recenzje. Językami druku są rosyjski, angielski, niemiecki i francuski. Dołączane są streszczenia w języku czeskim. Nakład niewielki: 600—700 egzemplarzy.

„Acta Comeniana” w swoich dziejach ukazywały się często nieregularnie i obecny XXX tom nie pokrywa się z trzydziestolecie istnienia czasopisma. Redakcja (red. naczelny prof. dr Milan Kopecký Dr Marta Bečková CSc.) stara się o utrzymanie ciągłości wydawania kolejnych tomów.